

Research Paper

Exploring the antecedents affecting community-based implementation of environmental protection policies*

Dariush Karami¹ , Abdolali Keshtegar² , Seyyedaligholi Rooshan³ , Noormohammad Yaghoubi⁴ ,
Aliasghar Tabavar⁵

¹ PhD student, Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

² Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

³ Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

⁴ Professor, Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

⁵ Associate Professor, Department of Business Management, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

10.22080/jsn. [10.22080/JSN.2026.30607.1131](https://doi.org/10.22080/JSN.2026.30607.1131)

Received:
December 22, 2025
Accepted:
April 29, 2026

Keywords:
Background, Environmental
Protection, Community-
Based, Policy
Implementation.

Abstract

Purpose: This study aimed to explore the antecedents that influence the community-based implementation of environmental protection policies. **Method:** Adopting a deductive-inductive approach, the research is applied in purpose and exploratory in nature. The statistical population consisted of actors in the environmental protection sector and academic experts in public policy, from whom 18 participants were selected through purposive sampling. In the qualitative phase, data were collected using semi-structured interviews, and in the quantitative phase through a questionnaire. In the quantitative part, validity and reliability were confirmed using content validity and test-retest methods. Interview data in the qualitative phase were analyzed using thematic analysis. In the quantitative phase, the extracted antecedents were prioritized and confirmed using the fuzzy Delphi technique. **Findings:** The findings led to the identification of 12 antecedents, prioritized as follows: 1- Public advocacy, 2- Construction of sustainability discourse, 3- Empowerment of the non-governmental sector, 4- Effective facilitators, 5- Responsible private sector, 6- Environmental risks, 7- Socio-economic infrastructures, 8- Formation of a post-development approach, 9- Enhancement of environmental skills and awareness, 10- Formation of environmental sustainability approaches, 11- Mindsets and values, 12- Legal-political infrastructures. **Conclusion and recommendations:** Based on the findings, the following recommendations are proposed: providing positive feedback to communities after receiving instrumental and emotional support; strengthening knowledge sharing among active NGOs; developing a government-led document for the community-based implementation of environmental protection policies; designing an action plan for private sector participation in the formulation and implementation of environmental policies; and developing indicators to assess the effectiveness of environmental protection laws.

* **Corresponding Author:** Associate Professor, Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

Address: Department of Public Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

Email: alikeshtegar@mgmt.usb.ac.ir
Tel: 09155429025

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Extended Abstract

separately. The statistical population in the qualitative and quantitative sections includes experts who are environmental protection activists and policy-making academic experts. In the qualitative stage, semi-structured interviews were conducted with sample members to collect data. In the quantitative part, a questionnaire was used to collect data. In this step, the determined factors were arranged in the form of a questionnaire using a five-point Likert scale.

3. Research Findings

In Iran, various policies have been implemented in the field of environmental protection, but if the government considers itself to be without the need for social participation in their implementation, these policies will certainly remain obsolete. In this regard, the management systems of society must take the necessary steps to implement these policies through social participation. Considering the benefits of a community-based approach and the requirement for society to move towards green development and the importance of the position of environmental protection, this research sought to explore and prioritize the antecedents of community-based implementation of environmental protection policies with a mixed approach (qualitative-quantitative). In addition to identifying the antecedents and prioritizing these factors, it will provide readers with a general picture of the use of this approach in implementing environmental protection policies. In the qualitative stage, 12 drivers of the formation of a post-development approach, the formation of environmental sustainability approaches, environmental risks, socio-economic contexts, mentalities and values, legal-political contexts, improving environmental skills and awareness, empowering the non-governmental sector, sustainability discourse, effective stakeholders, responsible private sector, and advocacy. Public were determined as antecedents affecting the implementation of community-based environmental protection policies. In the

1. Introduction

Policy general an important driver for progress and requirement basic course new civilization it is human. Among the procedures that shape special in years recent with expansion technological revolution information and communication and the emergence of different concepts of governance public participation has been considered. Various approaches to participation have been expressed, including the community-based approach. The community-based approach has a wide range of goals around enhancing empowerment, social cohesion, and identifying the root causes of problems and involving the majority of communities in decision-making processes, management, and resource utilization. Therefore, the gaps in the implementation of government-based approaches can be filled in the implementation of community-based policies if used properly, and the community can be mobilized alongside the government to implement various policies. Among these policies are the policies formulated for environmental protection. Policymaking environmental protection consequently complexities and subtleties it has; which is it? Thematic multifaceted, conversion done therefore, and given the importance of using community capacity in implementing formulated policies, the present study intends to examine the antecedents affecting the implementation of community-based environmental protection policies, in order to identify these antecedents and prioritize them, and to provide suggestions for realizing the use of this approach in implementing environmental protection policies.

2. Research Methodology

This research is mixed in terms of methodology and is in the inductive and deductive paradigm. In terms of purpose, it is applied and in terms of method, it is exploratory research. According to the research strategy, its stages include two parts: qualitative and quantitative, which are stated

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

quantitative phase, while confirming these factors with the help of the fuzzy Delphi technique by research experts, the aforementioned antecedents were prioritized, and the result of prioritization was as follows: 1: supportiveness general 2: sustainability discourse 3: empowerment of the non-governmental sector 4: effective partners 5: responsible private sector 6: environmental risks 7: socio-economic contexts 8: formation of a post-development approach 9: promoting environmental skills and abilities 10: formation of environmental sustainability approaches 11: mentalities and values 12: legal-political contexts.

4. Conclusion

This research, with a diagnosis of the problem in the field of implementing environmental protection policies, tries to introduce a community-based model for public participation in implementing the aforementioned policies, so that through this and with the participation of the community, a great asset called the environment, which is being destroyed, can be properly protected. Therefore, in order to protect the environment, the following should be considered: redesigning the procedure for developing and implementing environmental protection policies, taking into account the role of the community in the development, developing indicators for evaluating the effectiveness of environmental protection laws, and developing appropriate regulations to support individual participation in implementing environmental laws.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

کاوش پیشران‌های مؤثر بر اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست*

داریوش کرمی^۱، عبدالعلی کشته‌گر^{۲*}، سیدعلیق‌ی روشن^۳، نورمحمد یعقوبی^{۴*}، علی اصغر تباوار^۵

[10.22080/JSN.2026.30607.1131](https://doi.org/10.22080/JSN.2026.30607.1131)

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف کاوش پیشران‌های مؤثر بر اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست انجام گرفت. روش: این پژوهش در رویکرد قیاسی استقرایی قرار داشته که از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت و روش، در زمره پژوهش‌های اکتشافی جا دارد. جامعه آماری پژوهش شامل فعالین بخش حفاظت از محیط زیست و خبرگان دانشگاهی خط‌مشی‌گذاری بوده که تعداد ۱۸ نفر به طریق نمونه‌گیری هدفمند انتخاب گردید. به منظور گردآوری اطلاعات در بخش کیفی پژوهش از مصاحبه نیمه ساختاریافته و در بخش کمی از پرسش‌نامه استفاده شد که روایی و پایایی در بخش کمی به وسیله روایی محتوا و آزمون مجدد تأیید گردید. در بخش کیفی، داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه با استفاده از روش تحلیل مضمون تحلیل شد. همچنین در بخش کمی پژوهش، پیشایندهای استخراجی با روش فن دلفی فاز اولویت‌بندی و تأیید گردیدند. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش بیان‌گر استخراج ۱۲ پیشاینده بود که دارای ترتیب اولویت ۱. گفتمان‌سازی پایداری؛ ۲. حمایت‌گری عمومی؛ ۳. تسهیل‌گران مؤثر؛ ۴. بخش خصوصی مسؤول؛ ۵. مخاطرات زیست‌محیطی؛ ۶. بسترهای اقتصادی اجتماعی؛ ۷. اقتدارافزایی بخش غیر دولتی؛ ۸. شکل‌گیری رویکرد پساتوسعه‌ای؛ ۹. ارتقاء مهارت‌های و آگاهی‌های زیست‌محیطی؛ ۱۰. ذهنیت‌ها و ارزش‌ها؛ ۱۱. بسترهای قانونی - سیاسی؛ ۱۲. پایداری محیط زیست هستند. نتیجه‌گیری و پیشنهادها: با توجه به یافته‌های پژوهش موارد زیر پیشنهاد می‌گردد: دادن بازخورد مثبت به اجتماع بعد از دریافت حمایت ابزاری و عاطفی، تقویت تسهیم دانش میان ان‌جی‌او‌های فعال، تدوین سند اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست توسط دولت، تدوین نقش؛ عمل مشارکت بخش خصوصی در تدوین و اجرای خط‌مشی‌های محیط زیستی، تدوین شاخص‌های ارزیابی میزان اثربخشی قوانین حفاظت از محیط زیست.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۱۰/۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۲/۰۹

کلیدواژه‌ها:

پیشران، حفاظت از محیط زیست، اجتماع-محور، اجرای خط‌مشی.

* نویسنده مسؤول: عبدالعلی کشته‌گر

آدرس: گروه مدیریت دولتی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

ایمیل: alikeshtegar@mgmt.usb.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۵۵۴۲۹۰۲۵

^۱ دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. dariushkarami1366@gmail.com

^۲ دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، نویسنده مسؤول، ایران. alikeshtegar@mgmt.usb.ac.ir

^۳ دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. asr@hamoon.usb.ac.ir

^۴ استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. yaghoubi@mgmt.usb.ac.ir

^۵ دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران. ali.a.t@mgmt.usb.ac.ir

مقدمه

مرتبط از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند (Malek Mohammadi and Dehghani, 2023). مشکلات و ناهنجاری‌های محیط زیستی به‌مثابه یک سرطان در تمام اجزای این سیاره ریشه دوانده است؛ هر روزه مراکز تحقیقاتی جهان از تحولات و دگرگونی‌هایی که رخ داده یا در شرف وقوع است، خبر می‌دهند. سفره‌های زیرزمینی، رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و حتی اقیانوس‌ها دچار آلودگی شده و سیستم اکولوژی آن‌ها در حال تخریب شدن است. در نتیجه آلودگی و نامساعد شدن شرایط زیست‌محیطی علاوه بر کاهش تعداد گونه‌های حیوانات، گیاهان، پرندگان و سایر موجودات زنده، برخی از منابع نیز در حال اتمام هستند. به نظر می‌رسد آلودگی هوا از بدترین مصادیق تخریب محیط زیست می‌باشد؛ چراکه همواره در حال استنشاق آن هستیم و از طرفی سلامتی جامعه را تهدید می‌کند. درنهایت می‌توان گفت جهان و طبیعت زیبای آن در لبه نابودی تدریجی قرار گرفته و محیط زیست ما از تمام جهات زیر فشار بسیار زیادی قرار دارد (ادهمی و اکبرزاده، ۱۳۸۹). این موارد و بسیاری از موارد دیگر خود گویای وضعیت نگران‌کننده فعلی و ضرورت آشکار توسعه پژوهش‌های کاربردی در خصوص حفاظت از محیط زیست است. پژوهش‌هایی که بتوانند زمینه شناخت آسیب‌ها و بهره‌مندی علمی را در جهت اجرای سیاست‌های حفاظت از محیط زیست فراهم کند. با توجه به اینکه در بیشتر مطالعات انجام گرفته در حوزه خط‌مشی‌های زیست‌محیطی توجه چندانی به سازوکار اجرای خط‌مشی‌های مذکور و اثرگذاری آن‌ها نشده و رویکرد اجتماع‌محور نیز تنها در مفهوم مشارکت استفاده شده است، پژوهش حاضر تلاش دارد بر مرحله اجرای فرآیند خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست با رویکرد اجتماع‌محور تمرکز نموده و از طریق بررسی پیشران‌های مؤثر بر اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست نقش عوامل مهم در اجرای موفق خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست را تبیین کند.

مبانی نظری

خط‌مشی‌گذاری و اجرای خط‌مشی

خط‌مشی‌گذاری عمومی در ادبیات معاصر، صرفاً یک فعالیت فنی یا اداری تلقی نمی‌شود، بلکه به‌عنوان یک کنش چندبعدی و میان‌رشته‌ای، در

خط‌مشی عمومی محرکه‌ای مهم برای پیشرفت (Anderson et al., 2023) و نیازمندی اساسی دوره جدید تمدن بشری است (Fadaee and Nargesian, 2024). تصمیمی است که مقامات دولتی به منظور رسیدگی به مسائل عمومی یا ایده‌پردازی برای رفع آن اتخاذ می‌کنند. حال آنکه منفعت‌بخشی این تصمیم منوط به اجرای صحیح تصمیم است؛ چراکه اجرای صحیح منجر به استفاده درست از منابع محدود، کاهش دوباره کاری و انتخاب‌های نامناسب می‌گردد و از ابهامات و عدم یکپارچگی بین عناصر تشکیل‌دهنده خط‌مشی و تعارضات ناشی از آن می‌کاهد (Salmantabar et al., 2024). جهت تحقق این مهم بازیگران و سازمان‌ها مختلف با درهم آمیختن رویه‌ها و فنون متفاوت می‌کوشند اجرای درستی را از یک خط‌مشی به نمایش بگذارند (Bayati et al., 2021). ازجمله رویه‌هایی که به شکل ویژه در سال‌های اخیر با گسترش انقلاب فناوری اطلاعات و ارتباطات و ظهور مفاهیم مختلفی از حکمرانی مورد توجه قرار گرفته، مشارکت عمومی است (Angazi and abdi, 2024). خط‌مشی‌گذاری عمومی تنها یک موضوع مورد مناقشه بین تعدادی از خط‌مشی‌گذاران نبوده، بلکه از آنجاکه بخش زیادی از گروه‌های ذی‌نفع یا شهروندان کشور در معرض خط‌مشی‌های عمومی قرار داشته و متأثر از آن هستند، شایسته است که اجرای آن شامل یک فرآیند تعاملی و باز بوده به گونه‌ای که امکان مشارکت نخبگان و مردم در آن مهیا باشد (Eynali et al., 2024). رویکردهای مختلفی برای مشارکت بیان شده که رویکرد اجتماع‌محور ازجمله آن‌هاست. رویکرد اجتماع‌محور با گستره زیادی از اهداف حول محور ارتقاء توانمندی، انسجام اجتماعی و ریشه‌یابی مشکلات (Darskhan and Bayramzadeh, 2020)، به دنبال مشارکت دادن اکثریت جوامع در فرآیندهای اتخاذ تصمیم، مدیریت و بهره‌برداری از منابع و تقسیم عادلانه منافع به‌دست‌آمده، می‌باشد (Nilsen, 2006). از این رو می‌توان خلأهای موجود در اجرای رویکردهای دولت‌محور را در اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌ها در صورت استفاده درست برطرف کرد و اجتماع را در کنار دولت برای اجرای خط‌مشی‌های مختلف بسیج کرد. ازجمله این خط‌مشی‌ها، خط‌مشی‌های تدوینی حفاظت از محیط زیست است. سیاست‌گذاری حفاظت از محیط زیست به تبع پیچیدگی‌ها و ظرافت‌هایی دارد که آن را به موضوعی چندوجهی، ظریف و صد البته پیچیده بدل کرده است. گویی وجوه مختلف آن مانند شبکه‌ای از مفاهیم به هم

محیط زیست

مفهوم محیط زیست، اگرچه واژه‌ای نوظهور در ادبیات علمی است، اما در عمل یکی از بنیادی‌ترین بسترهای حیات انسانی به‌شمار می‌رود (Bayat et al., 2021). محیط زیست در معنای جامع خود، شامل تمامی عناصر طبیعی و انسانی است که حیات انسان به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به آن وابسته است. تفکیک محیط زیست به دو بعد طبیعی و انسانی، امکان تحلیل دقیق‌تر نقش انسان را در تخریب یا حفاظت از این بستر حیاتی را فراهم می‌کند (Asadi, 2023). مسائلی محیط زیستی نظیر نازک شدن لایه اوزن، جنگل‌زدایی، بحران غذا، ازدیاد جمعیت، بالا رفتن سطح زندگی و افزایش تقاضای مردم، کنش‌های غیر مسؤولانه انسان‌ها، تغییرات اقلیمی، کاهش تنوع زیستی و فرسایش خاک بیش از پیش، نظام‌های حیات بخش کره زمین را تحت فشار قرار داده است و هر روز دامنه فشار بر محیط زیست گسترده‌تر می‌شود. به همین علت، در دهه‌های اخیر موضوع حفاظت از محیط زیست در کانون توجه جامعه جهانی قرار گرفته و توانسته است افکار عمومی جهان را نسبت به خود شدیداً درگیر کرده، به گونه‌ای که حساسیت شدیدی نسبت به محیط زیست در سطح جهانی به وجود آمده است (Salhi et al., 2022). حفاظت از محیط زیست در تقابل با توسعه اقتصادی تعریف نمی‌شود، بلکه به‌عنوان شرط تحقق توسعه پایدار مطرح است. رویکردهای نوین تأکید دارند که مسأله اصلی، عدم استفاده از منابع طبیعی نیست، بلکه چگونگی استفاده از آن‌هاست. مدیریت ناپایدار منابع، حتی در شرایط وفور، می‌تواند منجر به بحران‌های بلندمدت شود. بنابراین، حفاظت از محیط زیست مستلزم اعمال سیاست‌ها و خط‌مشی‌هایی است که هم نیازهای نسل حاضر را تأمین کند و هم حقوق نسل‌های آینده را در نظر بگیرد (Nouri Lanjan Noukabadi, 2024). در ایران، وجود قوانین متعدد در حوزه حفاظت از محیط زیست نشان‌دهنده توجه قانون‌گذار به این موضوع است؛ با این حال، فاصله معناداری میان وجود قوانین و اثربخشی آن‌ها در عمل مشاهده می‌شود. این شکاف، بیش از آنکه ناشی از ضعف قانون‌گذاری باشد، به چالش‌های اجرایی، نهادی و مشارکتی بازمی‌گردد؛ موضوعی که ضرورت توجه به رویکردهای نوین در اجرای خط‌مشی‌های زیست‌محیطی را برجسته می‌کند (Faraji et al 2025).

اجتماع محور

بررسی تاریخ تحولات نظریات برنامه‌ریزی نشان می‌دهد که از اواخر دهه ۱۹۷۰ به بعد، به جهت پیچیدگی‌های موجود در سیستم‌های اجتماعی و

تقاطع مدیریت، علوم اجتماعی و علوم سیاسی قرار گرفته است. این ویژگی باعث شده است که خط‌مشی‌گذاری نه‌تنها ابزاری برای حل مسائل عمومی، بلکه عرصه‌ای برای رقابت ایده‌ها، منافع و قدرت میان بازیگران مختلف سیاسی و اجتماعی باشد (Soufi et al., 2025). خط‌مشی عمومی به‌عنوان یک الگو و راهنما، اقدامات لازم را در جامعه راهبری می‌کند. کارکرد اصلی خط‌مشی، بیان کنش اجتماعی است که دولت‌ها باید اتخاذ و پیگیری کنند. خط‌مشی را می‌توان به‌صورت خصوصی و هم عمومی توسعه و اجرا کرد (Samsor, 2021). در خصوص گسترش یافتن فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی می‌توان به دو علت اصلی اشاره کرد: اول فشارهای سیاسی-اجتماعی به منظور استفاده از علوم اجتماعی در راستای حل کردن مسائل جامعه و علت دوم، شکل‌گیری این نظریه که نقش عوامل اقتصادی-اجتماعی را در سیاست‌گذاری‌های دولت، مؤثرتر از عوامل سنتی می‌داندست (Tahouri et al., 2021). خط‌مشی زیست‌محیطی یکی از انواع خط‌مشی‌هاست که تنها محدود به حوزه محیط زیست نبوده، بلکه در سایر حوزه‌های اقتصادی سیاسی، فرهنگی و اجتماعی نیز مؤثر است (ChanYing and Tung, 2020). خط‌مشی‌های زیست‌محیطی براساس زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یک کشور و همچنین براساس مفهوم گسترده توسعه پایدار تدوین و اجرا می‌شوند (Tuokuu at al., 2019). اجرا یکی از بخش‌های جدایی‌ناپذیر فرآیند خط‌مشی‌گذاری تلقی می‌گردد (Bahadori et al., 2021). مرحله تدوین نتیجه پیش‌بینی‌های خط‌مشی‌گذاران نسبت به آینده بوده، ولی مرحله اجرا، تحقق عینی آن پیش‌بینی‌هاست (Bayati et al., 2021). درواقع اجرا، پل بین یک برنامه و ایده در جهت رسیدن به هدف و تأثیر هدف مورد نظر بر جامعه است (Kazemi et al., 2024). به تعبیری عملکرد اصلی یک سازمان را به اجرای خط‌مشی می‌دانند (Faraji et al., 2025). اجرای خط‌مشی فرآیندی خودکار نیست و نیازمند نیروی محرکه قوی و تلاش‌هایی هماهنگ است. این نیروها را می‌توان با پیروی از الگو و مدلی یکپارچه به دست آورد (Madichie, 2022). بنابراین، هرگونه تحلیل نظری خط‌مشی بدون توجه به سازوکارهای اجرا، تحلیلی ناقص و تقلیل‌گرایانه خواهد بود (Bahadori et al 2021). در حوزه خط‌مشی‌گذاری زیست‌محیطی، این چالش دوجندان می‌شود؛ زیرا این نوع خط‌مشی‌ها به‌طور هم‌زمان تحت تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی قرار دارند. خط‌مشی‌های زیست‌محیطی، برخلاف بسیاری از خط‌مشی‌ها، دارای پیامدهای فرابخشی بوده و موفقیت یا شکست آن‌ها می‌تواند مستقیماً بر کیفیت زندگی، توسعه اقتصادی و پایداری اجتماعی اثر بگذارد. از این رو، تحلیل اجرای این خط‌مشی‌ها نیازمند نگاهی سیستمی و یکپارچه است که تعامل بازیگران مختلف و شرایط زمینه‌ای را در نظر بگیرد (Darabi et al 2024).

پیشینه پژوهش

امام‌قلی و اوسطی (۱۴۰۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در حفاظت از محیط زیست: رویکردی بر پایه نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده» بیان داشتند که مشارکت در حفاظت از محیط زیست شهری، بیش از آنکه متأثر از نگرش‌های فردی باشد، تحت تأثیر آگاهی واقعی، احساس خودکارآمدی و زمینه‌های نهادی و سیاسی است. بنابراین، تقویت سواد محیط زیستی، ایجاد بسترهای مشارکتی شفاف و ارتقاء اعتماد عمومی به نهادهای مسئول، از راهبردهای مؤثر برای افزایش مشارکت شهروندان در سیاست‌گذاری محیط زیستی محسوب می‌شود.

فخاری و طلاچیان (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «خوانش پیشران‌های مؤثر بر بازآفرینی اجتماع‌محور در بافت‌های ناکارآمد در جهت ارتقاء زیست‌پذیری شهری: مطالعه موردی: محله انجیراب گرگان» بیان داشتند که از مجموع ۴۴ نیروی پیش‌برنده توسعه، ۹ پیشران کلیدی شامل تشکلهای محلی سازمان‌یافته، جذب اعتبارات برای بازآفرینی، نگرش و دانش مدیران شهری، توجه به بازآفرینی اجتماع‌محور در طرح‌های شهری، وضع قوانین خاص بازآفرینی اجتماع‌محور، انطباق طرح‌ها با نیازها و سبک زندگی ساکنین، تقویت جایگاه شورایاران محله، ارتقاء موقعیت و ارزش اقتصادی زمین و تخصیص بودجه دولت، پیش‌برنده‌های کلیدی و بایسته‌های بازآفرینی اجتماع‌محور در محله انجیراب است که باید از طریق شالوده اسناد فرادست و محتوای طرح‌های بازآفرینی فراهم آید.

حیدری و کاظمی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «سیاست‌های مؤثر بر ساختارهای اقتصاد فرهنگ با رویکرد توسعه اجتماع‌محور شورای محله و مدیریت شهری» بیان داشتند که تغییر در سازوکارهای برنامه‌ریزی محله‌محور می‌تواند به پایداری اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی محله کمک کرد و در نهایت می‌توان نتیجه گرفت مدیریت منسجم محله‌محور، نقش بسیار سازنده‌ای در شکل‌گیری محله همراه با حفظ و ارتقاء زیرساخت‌های اقتصادی و صنایع دارد.

اسکوئی ارس و بادامچی‌زاده (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «واکاوی رهیافت‌های برنامه‌ریزی محله‌محور و بازآفرینی اجتماع‌محور» بیان داشتند که بین دو رویکرد برنامه‌ریزی محله‌محور و بازآفرینی اجتماع‌محور جوامع شهری هماهنگی و تجانس وجود دارد. به نحوی که مقوله توجه به خواسته‌ها و نیازهای همگانی در هر دو رویکرد به عنوان اصلی اساسی و تعیین‌کننده مطرح می‌شود. برنامه‌ریزی مشارکتی، آموزش عمومی/آموزش برای تغییر اجتماعی و توسعه دارایی مبنا به عنوان مهم‌ترین نظریات پایه در رویکرد برنامه‌ریزی اجتماع‌محور قلمداد می‌شوند. همچنین برنامه‌ریزی راهبردی مبتنی بر چشم‌انداز که توسط جوامع تعیین می‌گردد؛ رسیدن به توافق عمومی حاصل همکاری اجتماعات و در نهایت مشارکت و رهبری گروه‌های ذی‌نفع در فرآیند

چالش‌هایی که جوامع با آن روبه‌رو هستند، چرخشی آشکار به سوی رویکردهای از پایین به بالا و اجتماع‌محور دیده می‌شود. آگاه کردن مردم از خواسته‌ها و نیازهای خود و تلاش در جهت رفع آن‌ها و همچنین فعال کردن ظرفیت‌های مردمی به منظور حل مشکلات اجتماع از اهداف رویکرد اجتماع‌محور می‌باشد (گلولی و قنبری، ۱۴۰۲). مبنای نظری این رویکرد، بر مفاهیمی چون سرمایه اجتماعی، مشارکت، اعتماد متقابل و توانمندسازی استوار است. اندیشمندانی چون پاتنام، بورديو و کلمن، با تأکید بر نقش شبکه‌های اجتماعی و اعتماد، نشان داده‌اند که توسعه پایدار بدون مشارکت فعال جامعه محلی امکان‌پذیر نیست (حیدری و همکاران، ۱۴۰۲). این رویکرد، مردم محلی را منبع بالقوه‌ای می‌داند که سهمین شدن و همکاری آنان ضامن پایداری است. بنابراین در صورتی که این شیوه مدیریتی مطابق با اصول علمی، احترام و اعتماد متقابل تدوین و مورد اجرا واقع شود، می‌تواند به عنوان یک اهرم مناسب در راستای تضمین پایداری منابع و معیشت جوامع محلی به حساب آید (کریمی و تقی‌لو، ۱۳۹۹). رویکرد اجتماع‌محور، مردم محلی را نه به عنوان دریافت‌کنندگان منفعل خدمات، بلکه به عنوان بازیگران اصلی فرآیند توسعه در نظر می‌گیرد. مبنای نظری این رویکرد، بر مفاهیمی چون سرمایه اجتماعی، مشارکت، اعتماد متقابل و توانمندسازی استوار است (جلالی و همکاران، ۱۴۰۳). در این رویکرد بر روی توانمندسازی به عنوان یک ساختار چندبعدی، با ابعاد روان شناختی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تأکید می‌شود که افراد جامعه می‌توانند نسبت به برنامه‌ریزی و اتخاذ تصمیم در جهت حل و فصل مشکلات اجتماع خود اقدام کنند (Rajabi and Shafiei Dasjerdi, 2024). رویکرد اجتماع‌محور با گستره زیادی از اهداف حول محور ارتقاء توانمندی، انسجام اجتماعی و ریشه‌یابی مشکلات (Darskhan and Bayramzadeh, 2020)، به دنبال مشارکت دادن اکثریت جوامع در فرآیندهای اتخاذ تصمیم، مدیریت و بهره‌برداری از منابع و تقسیم عادلانه منافع به دست آمده می‌باشد (Nilsen, 2006). از این رو مشارکت عنصر اصلی و اولیه این رویکرد می‌باشد. مشارکت صرفاً به حضور فیزیکی افراد محدود نمی‌شود، بلکه مستلزم درگیری ذهنی، عاطفی و مسئولانه افراد در فرآیند تصمیم‌گیری است. با این حال، رویکرد اجتماع‌محور نیز خالی از چالش نیست. در صورتی که این رویکرد بدون ظرفیت‌سازی نهادی، آموزش و ایجاد سازوکارهای شفاف اجرا شود، می‌تواند به مشارکت صوری یا انتقال مسئولیت دولت به جامعه محلی بدون حمایت کافی منجر گردد (Farahmand and Imani, 2021). در حوزه مدیریت و حفاظت از محیط زیست، رویکرد اجتماع‌محور به دلیل کاهش بوروکراسی، شناخت دقیق‌تر از شرایط محلی و افزایش حس تعلق، از توجیه اقتصادی و اجتماعی بالاتری برخوردار است. مشارکت جوامع محلی در تصمیم‌گیری و بهره‌برداری از منابع، نه تنها به افزایش اثربخشی خط‌مشی‌ها کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز پایداری بلندمدت منابع طبیعی نیز می‌شود (Kazemi et al 2024).

بازآفرینی به عنوان مهم ترین مؤلفه های بازآفرینی شهری اجتماع محور تعیین می شوند. به طور کلی می توان گفت برنامه ریزان شهری امروزه لاجرم بایستی با بهره گیری از رویکرد اجتماع محوری در راستای نیل به جوامع شهری دموکراتیک چاره اندیشی کنند.

اسماعیل (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی نقش استفاده از رویکرد اجتماع محور در حفاظت از محیط زیست پرداخت. یافته ها نشان می دهد که حفاظت مبتنی بر جامعه می تواند از معیشت و تنوع زیستی حمایت کند؛ در حالی که ارزش ها، فرهنگ ها و نهادهای محلی و بومی را تقویت می کند. اجرای آن می تواند به مقابله با چالش های جهانی مانند تغییرات اقلیمی، حفاظت، فقر و امنیت غذایی کمک کند. مباحث مربوط به سیاست جهانی تنوع زیستی، حقوق بشر، تغییر جغرافیای انسانی، شمول، تنوع، عدالت و دسترسی، تأمین مالی و درآمد استفاده از این رویکرد را در امر حفاظت از محیط زیست تحت تأثیر قرار می دهد.

گوپتا و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی به استفاده از رویکرد اجتماع محور برای حفاظت از کوهستان پرداختند. نتایج پژوهش ایشان نشان داد که رویکردهای مبتنی بر جامعه می توانند به طور معناداری به مدیریت پایدار مناظر کوهستانی کمک کند.

اکوری و ایچاه (۲۰۲۱) در پژوهشی به آموزش زیست محیطی مبتنی بر جامعه، برای کاهش اثرات تغییرات اقلیمی بر معیشت جوامع حاشیه رودخانه ها در ایالت ریورز پرداختند. ایشان در پژوهش خود بیان داشتند که برای اینکه جوامع ساحلی بتوانند به طور فعال در کاهش تغییرات اقلیمی مشارکت کنند، باید به درستی از طریق آموزش زیست محیطی مبتنی بر جامعه هدایت شوند که مبتنی بر مدل مشارکتی جامعه است.

دبیه و رادی (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «سیاست گذاری برای حفاظت از محیط اجتماع محور» به یک مطالعه تطبیقی میان برزیل و اندونزی پرداختند. نتایج پژوهش ایشان نشان داد که بین ابتکارات اجتماع محور در برزیل و اندونزی تفاوت اساسی وجود دارد. ابتکارات جامعه محور در برزیل، پایداری زیست محیطی را در اولویت قرار دادند تا بتوانند از پایداری اقتصادی و اجتماعی جامعه در درازمدت «بهره وری» کنند؛ در حالی که رویه ها در اندونزی این موضوع را منعکس نمی کردند که این موضوع به علت تمایل ابتکارات اجتماع محور اندونزی به اهداف کوتاه مدت بود.

نیاتایا (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «نقش انجمن های اجتماع محور در راستای حمایت از محیط زیست در کشور» پرداختند. نتایج نشان داد که گروه های اجتماع محور فعالیت های مردمی را با هدف حساس سازی، آموزش و آگاهی بخشی در مورد اهمیت حفاظت از محیط زیست، علاوه بر ایجاد آگاهی در مورد علل مرتبط با مأموریت و چشم انداز گروه، بسیج می کند. این گروه ها استفاده مناسب از منابع طبیعی، پایبندی به اقدامات حفاظت از محیط زیست از طریق مشارکت با سایر واحدهای دولتی حفاظت را تقویت می نماید. این مطالعه توصیه می کند که گروه های اجتماع محور باید راه های مناسب و قابل اجرا برای تضمین رشد

اجتماعی-اقتصادی در بین اعضای خود پیدا کند و انرژی خود را به سمت تشکیل گروه های خودیاری هدایت کند که می تواند به ارزش افزایی تلاش های معطوف به حفاظت از محیط زیست کمک کند.

با بررسی پژوهش های فوق می توان دریافت که اگرچه نقش مشارکت جوامع محلی و توانمندسازی به عنوان پیش شرط های حفاظت از محیط زیست مورد تأکید قرار گرفته اند، اما در بیشتر مطالعات انجام گرفته، این مفاهیم به صورت توصیفی مطرح و کم تر به سنجش تجربی سازوکارهای اجرایی و تأثیرگذاری مؤلفه های رویکرد اجتماع محور در فرآیند اجرای خط مشی پرداخته اند. از طرف دیگر، در پژوهش های موجود، پیوند روشنی میان مؤلفه های رویکرد اجتماع محور (نظیر مشارکت، توانمندسازی، اعتماد و ظرفیت نهادی) و نتایج عینی اجرای خط مشی های زیست محیطی برقرار نشده است، به گونه ای که مشخص نیست کدام مؤلفه ها بیشترین نقش را در بهبود اجرای خط مشی ایفا می کنند. در سطح ملی نیز، علی رغم وجود قوانین و اسناد متعدد در حوزه حفاظت از محیط زیست، مطالعات اندکی به واکاوی شکاف میان اهداف رسمی خط مشی های زیست محیطی و واقعیت اجرای آن ها با تأکید بر نقش جامعه پرداخته اند. این امر سبب شده است که اجرای خط مشی ها با چالش هایی نظیر مشارکت صوری، ضعف هماهنگی و کاهش اثربخشی مواجه شود. بر اساس این، خلأ اصلی در پژوهش های حاضر، فقدان چارچوب در خصوص تبیین نقش رویکرد اجتماع محور در اجرای خط مشی های زیست محیطی است. پژوهش حاضر می کوشد با تمرکز بر مرحله اجرای خط مشی و رویکرد اجتماع محور، این خلأ را پوشش داده و تصویری روشن تر از عوامل مؤثر بر موفقیت یا شکست اجرای خط مشی های زیست محیطی ارائه دهد.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر روش شناسی آمیخته و در پارادایم استقرایی و قیاسی قرار دارد. از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ روش، جزء پژوهش های اکتشافی می باشد. طبق راهبرد پژوهش مراحل آن شامل دو قسمت کیفی و کمی بوده که جداگانه بیان می شود. جامعه آماری در بخش های کیفی و کمی شامل خبرگان فعال در حوزه حفاظت از محیط زیست و خبرگان دانشگاهی حوزه خط مشی گذاری می باشند. در پژوهش حاضر با توجه به روش نمونه گیری هدفمند تعداد ۱۸ نفر به عنوان اعضای نمونه انتخاب شدند. معیارهای انتخاب خبرگان شامل تخصص دانشگاهی، تجربه عملی و دسترسی بود. فرآیند مصاحبه با خبرگان از طریق طرح پرسش هایی با مضامین نقش قانون در اجرای مؤثر خط مشی های

حفاظت از محیط زیست با رویکرد اجتماع‌محور، عوامل تقویت‌کننده اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست در جامعه، نقش حمایت‌های سیاسی در اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست، عوامل تعیین‌کننده موفقیت و شکست اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست شروع شد.

ابزار

۱- در مرحله کیفی کار جهت گردآوری داده‌ها با اعضای نمونه مصاحبه نیمه ساختاریافته شد. در ارتباط با روایی و پایایی ابزار در این مرحله باید به این مهم اشاره کرد که روایی و پایایی در پژوهش‌های کیفی و کمی با هم تفاوت دارند. به همین خاطر روش‌شناسان در بخش کیفی از انتقال‌پذیری به جای روایی و از تأییدپذیری به جای پایایی استفاده می‌کنند (Mohammadpour, 2018). برای تأمین انتقال‌پذیری از طریق روش‌های کدگذاری، بیان کامل داده‌ها و تحلیل آن‌ها استفاده می‌شود. مستند کردن فرایندها و استفاده از شواهد و اقدامات و مراحل نیز در راستای تأییدپذیری مورد نظر قرار می‌گیرد (Abbaszadeh, 2018). در این پژوهش، انتقال‌پذیری در بخش کیفی با روش کدگذاری سه مرحله‌ای (توصیفی، تفسیری و رابطه‌ای) در مرحله تحلیل مضمون و به جهت تأییدپذیری مراحل مختلف کدگذاری از جمله مراحل نخست، توسط محقق آرشو گردید. همچنین استفاده از بازخورد شرکت‌کنندگان و بازگرداندن نتایج یافته‌ها برای تأیید دقت و معنای گزارش‌شده از دیگر رویه‌های پژوهش حاضر برای تأمین روایی بخش کیفی بود.

۲- پرسش‌نامه در بخش کمی پژوهش: در بخش کمی به منظور گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد. در این گام عوامل تعیین‌شده در قالب یک پرسش‌نامه با کمک طیف پنج گزینه‌ای لیکرت تنظیم گردید.

روایی ابزار پژوهش در مرحله کمی به کمک روایی محتوا و پایایی به کمک نرخ ناسازگاری تعیین شد. برای اطمینان از روایی محتوای پرسش‌نامه از خبرگان درخواست شد با توجه به مقدار مناسب بودن هر عامل با انتخاب از بین سه گزینه ضروری، مفید اما نه ضروری و غیر لازم پاسخ دهند. روایی محتوا با استفاده از فرمول یک مورد محاسبه قرار گرفت. با توجه به سطح مورد نیاز جهت معناداری آماری ($P < 0.05$) باید کمینه مقدار $CVR = 0.62$ برای هر عامل به منظور پذیرش به دست آید.

$$CVR = \frac{N_e - N/2}{N/2}$$

رابطه اول

با توجه به اینکه عدد به دست آمده از مقدار مورد نظر بزرگ‌تر می‌باشد، پس روایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار می‌گیرد. در روش دلفی فازی پرسش‌نامه‌ها دو بار و در دو بازه زمانی مختلف توزیع و گردآوری می‌شود. بنابراین، می‌توان از نرخ ناسازگاری و اختلاف میانگین فازی زدایی دو

مرحله جهت سنجش پایایی استفاده کرد. با بررسی اختلاف میانگین فازی زدایی و نرخ ناسازگاری، چنانچه این عدد از 0.1 کوچک‌تر باشد، این گونه است که پرسش‌نامه پایایی دارد. در پژوهش حاضر نرخ ناسازگاری و اختلاف میانگین فازی زدایی در ۲ مرتبه توزیع از 0.1 کم‌تر شد، پس نتیجه حاصله این است که پرسش‌نامه از پایایی لازم برخوردار است. در کنار استفاده از نرخ ناسازگاری پژوهش‌گر با حذف نظرات یکی از خبرگان در مرحله دوم و انجام مجدد تحلیل‌های فازی به این نتیجه رسید که حذف خبره تغییر خاصی در نتیجه نهایی ایجاد نمی‌کند از این رو می‌توان گفت تحلیل حساسیت روش دوم در تعیین پایایی بود. همچنین استفاده از شاخص توافق و عدد نزدیک به توافق 80 درصد برای این شاخص نشان از پایایی می‌داد.

روش اجرا

در مرحله کیفی تحقیق جهت جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده و با ارائه سؤالاتی از پاسخ‌گویان درخواست شد نظرات خود را بیان کنند. در مرحله کیفی بعد از مصاحبه با کمک نرم‌افزار NVIVO و روش تحلیل مضمون (کدگذاری توصیفی، کدگذاری تفسیری و کدگذاری فراگیر) پیشران‌ها تعیین شد. از جهتی، در مرحله کمی به خاطر تحلیل داده‌ها از روش دلفی فازی استفاده شد؛ زیرا هدف اصلی پژوهش حاضر دستیابی به اجماع خبرگان در خصوص پیشران‌های اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست است. در شرایطی که این پیشران‌ها ماهیتی کیفی، ذهنی و وابسته به قضاوت‌های انسانی دارند. موضوع اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های محیط‌زیستی با عدم قطعیت مفهومی و تفسیرپذیری بالا همراه است، به گونه‌ای که خبرگان ممکن است برداشت‌های متفاوتی از اهمیت هر پیشران داشته باشند. روش دلفی فازی با بهره‌گیری از متغیرهای زبانی و منطق فازی، این امکان را فراهم می‌کند که قضاوت‌های زبانی خبرگان (مانند خیلی زیاد، زیاد و متوسط) به صورت دقیق‌تر و واقع‌بینانه‌تری مدل‌سازی شود و از تحمیل قطعیت مصنوعی بر داده‌های کیفی جلوگیری شد. برخلاف روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره مانند AHP یا DEMATEL که مستلزم وجود ساختار سلسله‌مراتبی مشخص یا روابط علی از پیش تعریف‌شده میان عوامل هستند، در این پژوهش ساختار روابط میان پیشران‌ها از پیش معلوم نبوده و هدف، کشف و اولویت‌بندی آن‌ها براساس اجماع خبرگان بوده است. از این رو، روش دلفی فازی با ماهیت اکتشافی پژوهش سازگاری بیشتری دارد و امکان کنترل تدریجی اختلاف نظر خبرگان از طریق اجرای چند مرحله‌ای نظرسنجی و بررسی میزان همگرایی دیدگاه‌ها را فراهم می‌کند. در بخش کمی از پرسش‌نامه برای گردآوری داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها و بحث

مرحله کیفی: در خصوص نحوه استخراج کدهای کیفی می‌توان گفت که این کدها از طریق مطالعه متون مصاحبه‌های انجام‌شده و روش تحلیل

مضمون استخراج شد که به خاطر حجم بودن فرآیند کدگذاری و نبود فضای لازم جهت قراردادن آن در پژوهش حاضر، به ذکر چند مورد در جدول زیر اکتفا گردیده است.

جدول 1. فرآیند کدگذاری پژوهش

کدهای فراگیر	کدهای تفسیری	کدهای توصیفی
شکل‌گیری رویکرد پساتوسعه‌ای	متولیان توسعه، دال مرکزی	سازمان‌های غیر دولتی فعال، جامعه مدنی فعال، توانمندسازی مردمی، انسانی‌کردن توسعه
		پشتیبانی احیای جنگل، اجرای مدیریت جنگل‌های پایدار، برنامه گسترده آمایش سرزمینی مشارکتی و فعالانه، استفاده از سیستم‌های
	یکپارچه‌سازی کاربردهای چندگانه	مدیریت محلی و دانش بومی و محلی جهت حفاظت از سرزمین، ارتقاء حفاظت و ایاب‌وایابی زیست- بوم‌های دریایی، حفاظت و مدیریت مناطق اصلی تنوع زیستی کلیدی دریایی، ترویج تولید و مصرف پایدار، بررسی حسابداری اقتصادی جایگزین مانند حسابداری سرمایه طبیعی حفاظت از اکوسیستم‌های آب شیرین حفاظت و ترمیم تالاب‌ها، محدود کردن انتزاع آب‌های زیرزمینی، مدیریت یکپارچه پایدار مواد زائد جامد، مدیریت یکپارچه پایدار فاضلاب، مدیریت یکپارچه پایدار حمل‌ونقل
شکل‌گیری رویکردهای پایداری محیط زیست	برای جنگل‌های پایدار، مدیریت مؤثر و پایدار از چشم‌اندازهای خشکی، پایداری چشم‌اندازهای دریایی، اقیانوس‌ها و سیستم‌های دریایی، پایداری سیستم‌های اقتصادی و مالی، مدیریت آب شیرین و ترویج پروژه‌های پایداری انرژی	بسترهای قانونی-سیاسی
		جلب حمایت رسانه و به‌کارگیری شبکه‌های مجازی، هم‌راستا نمودن جوامع علمی- آموزشی
مخاطرات زیست‌محیطی	مخاطرات فناورانه، مخاطرات طبیعی	ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی
		گنجاندن سرفصل‌های زیست‌محیطی در برنامه درسی، برگزاری اردوهای زیست‌محیطی، تسهیل دسترسی به منابع اطلاعاتی و دانش همگانی محیط زیست تصمیم‌گیری در زمینه مشکلات محیط زیست، همکاری در تدوین خط‌مشی، تصمیم‌گیری در زمینه اولویت‌بندی مشکلات، همکاری دولت با بخش غیر دولتی در زمینه اجرا، تسهیل‌سازی شرایط اجرایی تصمیمات اخذشده توسط بخش غیر دولتی
	زمینه اقتصادی، جامعه‌پذیری زیست محیطی، وفاق اجتماعی و اعتماد اجتماعی	افزایش قدرت تصمیم‌گیری، افزایش قدرت اجرایی - عملکردی
		تبلغ جنبش‌های اجتماعی- مشارکتی زیست‌محیطی، ترویج جنبش‌های اجتماعی- مشارکتی زیست محیطی، تخصیص مشوق
ذهنیت‌ها و ارزش‌ها	نگاه زیست‌محیطی، ارزش‌ها و دلبستگی فردی	گفتمان‌سازی پایداری
		اطمینان اجتماعی، صداقت، حسن ظن نگرش جهانی زیست‌محیطی، اکوسیستم‌های سالم، چرخه‌های طبیعی را تنظیم می‌کند. اکوسیستم‌های سالم، برای بقای انسان و رونق اقتصادی حیاتی

در جدول شماره یک بخشی از فرآیند کدگذاری پژوهش نشان داده شده است. بعد از انجام فرآیند کدگذاری توصیفی و تفسیری، درنهایت کدهای فراگیر تعیین شد. کدهای فراگیر حاصل کدهای توصیفی و تفسیری بوده که در رویکرد تحلیل مضمون، در مرحله اصلی نظریه‌پردازی به آن پرداخته می‌شود. در پژوهش حاضر در جدول شماره دو کدهای رابطه‌ای ارائه شده است.

جدول 2. پیشران‌های اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست

پیشران‌ها	کدها
شکل‌گیری رویکرد پساتوسعه‌ای	K1
شکل‌گیری رویکردهای پایداری محیط زیست	K2
مخاطرات زیست‌محیطی	K3
بسترهای اقتصادی اجتماعی	K4
ذهنیت‌ها و ارزش‌ها	K5
بسترهای قانونی-سیاسی	K6
ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی	K7
اقتدارافزایی بخش غیر دولتی	K8
گفتمان‌سازی پایداری	K9
تسهیل‌گران مؤثر	K10
بخش خصوصی مسؤول	K11
حمایت‌گری عمومی	K12

پس از تعیین عوامل در مرحله کیفی به منظور اجرای مرحله کمی پژوهش مراحل زیر انجام گردید:

تعریف متغیرهای زبانی: در این مرحله پس از مصاحبه و تعیین پیشران‌ها، عوامل شناسایی شده در قالب پرسش‌نامه به منظور اخذ نظر خبرگان در مورد میزان درصد موافقت آنان با عوامل تعیین‌شده، تهیه شد. خبرگان با کمک متغیرهای کلامی خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد نظرات خود را ابراز کردند. از آنجایی‌که ویژگی متفاوت افراد بر تعابیر ذهنی آنان نسبت به متغیرهای کیفی مؤثر می‌باشد، با تعریف دامنه متغیرهای کیفی، خبرگان با ذهنیت یکسان به سؤالات پاسخ می‌دهند. این متغیرها با توجه به جدول زیر به صورت اعداد فازی مثلثی بیان شده است.

جدول 3. جدول اعداد فازی مثلثی

متغیر کلامی	اعداد فازی مثلثی	اعداد فازی قطعی - شده
خیلی زیاد	(۱، ۰، ۷۵)	۷۵/
زیاد	(۱، ۷۵، ۵)	۵۶۲۵/
متوسط	(۷۵، ۵، ۲۵)	۳۱۲۵/
کم	(۰، ۲۵، ۵)	۰۶۲۵/
خیلی کم	(۰، ۰، ۲۵)	۰۶۲۵/

مرحله اول نظرسنجی: در مرحله اول از عوامل شناسایی‌شده با کمک مصاحبه به منظور طراحی پرسش‌نامه استفاده شد. پرسش‌نامه

کمپین‌های پاک‌سازی، پروژه‌های احیای طبیعت، تشکیل شورای محلی محیط زیست، کمپین‌های آگاهی - بخشی، مشوق‌های مالیاتی، اعتبارات سبز، حمایت از سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر، صندوق مالی برای پروژه‌های زیست‌محیطی، حمایت از استارت‌های محیط زیستی جلب همکاری بخش دولتی توسط تسهیل‌گر، جلب همکاری بخش غیر دولتی توسط تسهیل‌گر، تعامل تسهیل‌گر با بخش دولتی، تعامل مؤثر تسهیل‌گر با بخش خصوصی، تعامل مؤثر تسهیل‌گر با مردم اجتماع جلوگیری از به خطر افتادن هنجارهای اخلاقی برای رسیدن به اهداف شرکت، داشتن منشور اخلاقی اجتماعی و پایبندی به آن، انجام فعالیت متناسب با انتظارات اجتماعی، توجه به انتظارات بشردوستانه و خیرخواهانه اجتماع، اقدام داوطلبانه در راستای انجام امور نوع‌دوستانه اجتماعی، استفاده از فناوری‌های پاک ایجاد خوش‌بینی توسط اجتماع برای موفقیت در اجرای مداخلات زیست-محیطی، القای خودکارآمدی توسط اجتماع حفظ محیط زیست، امیدبخشی توسط اجتماع همکاری افراد به جمع‌آوری کمک‌های مالی از درون اجتماع، همکاری افراد به جمع‌آوری کمک‌های مالی از منابع بیرونی اجتماع، تهیه تجهیزات مورد نیاز جهت انجام مداخلات، ارائه خدمات توسط سرمایه‌های انسانی اجتماع جهت انجام مداخلات، مشارکت افراد در اولویت‌بندی مسائل محیط زیست، مشارکت افراد در مسأله‌یابی، مشارکت افراد در یافتن علل مسأله زیست‌محیطی، مشارکت افراد در یافتن پیامدهای مسأله زیست-محیطی، مشارکت افراد در تحلیل ظرفیت‌های اجتماع جهت حل مسأله زیست‌محیطی، دادن بازخوردهای مناسب و جامع توسط اجتماع، ارائه بازخورد به موقع توسط اجتماع، رعایت اصول اخلاقی در ارائه بازخورد توسط اجتماع

جلب همکاری،
تعاملات مؤثر

تسهیل‌گران
مؤثر

تعهدات اخلاقی،
تعهدات اجتماعی

بخش
خصوصی
مسؤول

حمایت ابزاری، حمایت
اطلاعاتی، حمایت
بازخوردی

حمایت عاطفی،
حمایت‌گری
عمومی

طراحی شده در اختیار خبرگان قرار گرفت و از آنان خواسته شد که براساس گزینه پیشنهادی و متغیرهای زبانی تعریف شده نظرات خود را بیان کنند. در پایان نتایج حاصل از بررسی پاسخهای قید شده در پرسش نامه برای به دست آوردن میانگین فازی عوامل مورد بررسی قرار گرفت. برای محاسبه میانگین فازی از دو رابطه زیر استفاده شد:

$$A_i = (a_1^i, a_2^i, a_3^i), i = 1, 2, 3, \dots, n \quad \text{رابطه دوم}$$

$$A_{ave} = (m_1, m_2, m_3) \\ = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_1^{(i)}, \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_2^{(i)}, \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_3^{(i)} \right) \quad \text{رابطه سوم}$$

در رابطه بالا A_i نشان دهنده دیدگاه خبره i ام و A_{ave} نشان دهنده دیدگاه خبرگان است. پس از گردآوری پرسش نامه ها، تعداد پاسخهای داده شده به هر عامل مورد شمارش و بررسی قرار گرفت. پس از محاسبه میانگین فازی مثلی برای عوامل از اعداد فازی قطعی شده و فرمول مینکوسکی جهت محاسبه هر عامل استفاده شد. نتایج حاصل از میانگین فازی فازی زدایی عوامل در جدول زیر نشان داده شد.

جدول 4. میانگین دیدگاه های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله اول

مقدار کریسپ	میانگین فازی مثلی	پیشران ها
۰/۶۷۸	(۰/۸۹, ۰/۶۹, ۰/۴۴)	شکل گیری رویکرد پساتوسعه ای
۰/۶۵۳	(۰/۸۸, ۰/۶۶, ۰/۴۱)	شکل گیری رویکردهای پایداری محیط زیست
۰/۷۱۹	(۰/۹۱, ۰/۷۴, ۰/۴۹)	مخاطرات زیست محیطی
۰/۷۰۰	(۰/۹۰, ۰/۷۳, ۰/۴۴)	بسترهای اقتصادی اجتماعی
۰/۵۹۵	(۰/۸۳, ۰/۶۰, ۰/۳۵)	ذهنیت ها و ارزش ها
۰/۵۵۵	(۰/۷۹, ۰/۵۵, ۰/۳۳)	بسترهای قانونی-سیاسی
۰/۶۵۵	(۰/۸۹, ۰/۶۶, ۰/۴۱)	ارتقاء مهارت های و آگاهی های زیست محیطی
۰/۷۶۳	(۰/۹۶, ۰/۷۸, ۰/۵۳)	اقتدارافزایی بخش غیر دولتی
۰/۸۰۲	(۰/۹۴, ۰/۸۴, ۰/۵۹)	گفتمان سازی پایداری
۰/۷۶۰	(۰/۹۳, ۰/۷۹, ۰/۵۳)	تسهیل گران مؤثر
۰/۷۳۳	(۰/۹۰, ۰/۷۶, ۰/۵۱)	بخش خصوصی مسؤول
۰/۸۰۵	(۰/۹۵, ۰/۸۴, ۰/۵۹)	حمایت گری عمومی

با پایان نظرسنجی در مرحله اول ضروری است که دور دوم نیز انجام و نتایج حاصله از هر دو مرحله باهم مقایسه و نتیجه مشخص شود. پس از آنکه تعداد پاسخهای داده شده به عوامل در دور دوم تعیین و بعد از محاسبه میانگین فازی مثلی برای عوامل، از طریق فرمول مینکوسکی و اعداد فازی قطعی شده مقدار هر عامل مشخص شد و نتایج به دست آمده از میانگین فازی و فازی زدایی (مقدار کریسپ) در دور دوم به شرح جدول زیر می باشد:

جدول 5. میانگین دیدگاه های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله دوم

مقدار کریسپ	میانگین فازی مثلی	پیشران ها
۰/۷۳۳	(۰/۹۳, ۰/۷۵, ۰/۵۰)	شکل گیری رویکرد پساتوسعه ای
۰/۵۹۰	(۰/۸۳, ۰/۵۹, ۰/۳۵)	شکل گیری رویکردهای پایداری محیط زیست
۰/۷۸۵	(۰/۹۶, ۰/۸۱, ۰/۵۶)	مخاطرات زیست محیطی
۰/۷۷۳	(۰/۹۱, ۰/۸۱, ۰/۵۶)	بسترهای اقتصادی اجتماعی
۰/۶۸۰	(۰/۹۰, ۰/۶۹, ۰/۴۴)	ذهنیت ها و ارزش ها
۰/۶۰۸	(۰/۸۵, ۰/۶۱, ۰/۳۶)	بسترهای قانونی-سیاسی
۰/۷۲۰	(۰/۹۴, ۰/۷۳, ۰/۴۸)	ارتقاء مهارت ها و آگاهی های زیست محیطی
۰/۷۴۳	(۰/۸۸, ۰/۷۸, ۰/۵۳)	اقتدارافزایی بخش غیر دولتی
۰/۸۸۳	(۰/۹۹, ۰/۹۳, ۰/۶۸)	گفتمان سازی پایداری
۰/۸۲۰	(۰/۹۸, ۰/۸۵, ۰/۶۰)	تسهیل گران مؤثر
۰/۸۱۳	(۰/۹۵, ۰/۸۵, ۰/۶۰)	بخش خصوصی مسؤول
۰/۸۶۸	(۰/۹۹, ۰/۹۱, ۰/۶۶)	حمایت گری عمومی

با اتمام نظرسنجی در هر دو مرحله، ضروری است که اختلاف بین میانگین فازی زدایی شده (مقدار کریسپ) پیشران ها مورد بررسی قرار گیرد. نتایج به دست آمده مطابق جدول زیر است:

جدول 6. میانگین دیدگاه های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله دوم

اختلاف مقدار کریسپ	مقدار کریسپ مرحله دوم	مقدار کریسپ مرحله اول	پیشران ها
۰/۰۵۵	۰/۷۳۳	۰/۶۷۸	شکل گیری رویکرد پساتوسعه ای
۰/۰۶۳	۰/۵۹۰	۰/۶۵۳	شکل گیری رویکردهای پایداری محیط زیست
۰/۰۶۶	۰/۷۸۵	۰/۷۱۹	مخاطرات زیست محیطی
۰/۰۷۳	۰/۷۷۳	۰/۷۰۰	بسترهای اقتصادی اجتماعی
۰/۰۸۵	۰/۶۸۰	۰/۵۹۵	ذهنیت ها و ارزش ها
۰/۰۵۳	۰/۶۰۸	۰/۵۵۵	بسترهای قانونی-سیاسی

ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست محیطی	۰/۶۵۵	۰/۷۲۰	۰/۰۶۵
اقتدارافزایی بخش غیر دولتی	۰/۷۶۳	۰/۷۴۳	۰/۰۲۰
گفتمان‌سازی پایداری	۰/۸۰۲	۰/۸۸۳	۰/۰۸۱
تسهیل‌گران مؤثر	۰/۷۶۰	۰/۸۲۰	۰/۰۶۰
بخش خصوصی	۰/۷۳۳	۰/۸۱۳	۰/۰۸۰
مسئول حمایت‌گری عمومی	۰/۸۰۵	۰/۸۶۸	۰/۰۶۳

لازم به ذکر است در شرایطی که اختلاف میانگین فازی‌زدایی شده در دو مرحله کمتر از ۰/۱ باشد، فرآیند نظرسنجی متوقف می‌گردد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، اختلاف میانگین فازی‌زدایی شده نظر خبرگان در هر دو مرحله از ۰/۱ کمتر است. بنابراین، خبرگان در مورد پیشران‌ها به اجماع رسیدند و نظرسنجی در این مرحله متوقف می‌شود. براساس مطالب ذکرشده قبلی، می‌توان اولویت تمامی عوامل را به‌صورت نمودار زیر به نمایش گذاشت:

شکل ۱. اولویت‌بندی پیشران‌های مؤثر بر اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در ایران سیاست‌گذاری‌های مختلفی در زمینه حفاظت از محیط انجام شده است، اما اگر دولت در اجرای آن‌ها خود را بی‌نیاز از مشارکت اجتماعی بداند، به‌طور قطع این سیاست‌گذاری‌ها نیز ابر خواهد ماند. در این راستا سامانه‌های مدیریتی جامعه باید گام‌های لازم را جهت عملی کردن این سیاست‌ها از طریق مشارکت اجتماعی بردارند. با توجه به مزایای رویکرد اجتماع‌محور و الزام حرکت جامعه به سوی توسعه سبز و اهمیت جایگاه حمایت از محیط زیست این پژوهش درصدد برآمد که به کاوش و اولویت‌بندی پیشران‌های اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست با رویکرد آمیخته (کیفی- کمی) بپردازد تا ضمن شناسایی پیشران‌ها و اولویت‌بندی این عوامل، تصویری کلی از ظرفیت‌سازهای بهره‌گیری از این رویکرد در اجرای خط‌مشی‌های حفاظت

از محیط زیست به خوانندگان ارائه کند. در مرحله کیفی ۱۲ پیشران شکل‌گیری رویکرد پساتوسعه‌ای، شکل‌گیری رویکردهای پایداری محیط زیست، مخاطرات زیست‌محیطی، بسترهای اقتصادی اجتماعی، ذهنیت‌ها و ارزش‌ها، بسترهای قانونی-سیاسی، ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی، اقتدارافزایی بخش غیر دولتی، گفتمان‌سازی پایداری، تسهیل‌گران مؤثر، بخش خصوصی مسؤول و حمایت‌گری عمومی به‌عنوان پیشران‌های مؤثر بر اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست تعیین شدند. در مرحله کمی ضمن تأیید این عوامل به کمک فن دلفی فازی توسط خبرگان پژوهش، پیشران‌های مذکور اولویت‌بندی گردید که نتیجه اولویت‌بندی به شرح زیر بود: ۱. حمایت‌گری عمومی؛ ۲. گفتمان‌سازی پایداری؛ ۳. اقتدارافزایی بخش غیر دولتی؛ ۴. تسهیل‌گران مؤثر؛ ۵. بخش خصوصی مسؤول؛ ۶. مخاطرات زیست‌محیطی؛ ۷. بسترهای اقتصادی اجتماعی؛ ۸. شکل‌گیری رویکرد پساتوسعه‌ای؛ ۹. ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی؛ ۱۰. شکل‌گیری رویکردهای پایداری محیط زیست؛ ۱۱. ذهنیت‌ها و ارزش‌ها؛ ۱۲. بسترهای قانونی-سیاسی.

تحلیل نتایج پژوهش نشان می‌دهد پیشران‌های حمایت‌گری عمومی، گفتمان‌سازی پایداری و اقتدارافزایی بخش غیردولتی در اولویت بالاتری نسبت به سایر پیشران‌ها مانند بسترهای قانونی-سیاسی قرار گرفته‌اند. این موضوع نشان می‌دهد اجرای اجتماع‌محور خط‌مشی‌های حفاظت از محیط زیست در ایران، قبل از آنکه یک موضوع نهادی و حقوقی تلقی شود، مسأله‌ای اجتماعی و فرهنگی بوده که مبتنی بر سرمایه اجتماعی است. به بیان دیگر، اجرای اجتماع‌محور نیازمند این است که میان دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی رابطه‌ای مبتنی بر اعتماد و تعامل شکل گرفته باشد. حمایت‌گری عمومی نشان می‌دهد که خبرگان، موفقیت اجرای اجتماع‌محور را قبل از هر چیز وابسته به حمایت عاطفی، ابزاری و بازخوردی جامعه می‌دانند. یافته حاضر با نتایج پژوهش امامقلی و اوسطی (۱۴۰۴) هم‌سو است. گفتمان‌سازی پایدار با نظریه‌های گفتمان و رویکردهای تفسیری در سیاست‌گذاری همخوانی دارد. مطالعه دیبیه و رادی (۲۰۲۲) نشان داد که در کشورهایی که گفتمان پایداری نهادینه شده، استفاده از رویکرد اجتماع‌محور پایدارتر بوده است.

پیشران اقتدارافزایی بخش غیردولتی بیان‌گر آن است که اجرای اجتماع‌محور مستلزم بازتوزیع قدرت میان دولت و جامعه مدنی است. یافته حاضر با نتایج فرهنگند و ایمانی (۱۴۰۲) هم‌راستا است که مشارکت را وابسته به فراهم کردن سازوکارهای رسمی دخالت بازیگران محلی می‌دانند. پیشران بخش خصوصی مسؤول بیان‌گر آن است که مسؤولیت اجتماعی شرکت‌ها در حوزه محیط زیست، شرط تکمیل زنجیره حکمرانی مشارکتی است. در مطالعه گویتا و همکاران (۲۰۲۲) نیز تأکید شده است که بدون تعهد واقعی بخش خصوصی، ابتکارات اجتماع‌محور به دلیل تضاد منافع اقتصادی، پایدار نمی‌مانند. پیشران بسترهای قانونی-سیاسی

به عنوان یکی دیگر از یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهش فخری و طلاچیان (۱۴۰۳) هم‌راستا است.

۶ پیشنهادات

در رابطه با گفت‌وگوهای پایداری، مصاحبه‌شونده شماره (۱) بیان داشت: «ما نه تنها در اجرای خط‌مشی، بلکه برای شروع هر تحول جدیدی در اجتماع باید گفت‌وگوهای پایداری کنیم. گفت‌وگوهای اصول و روش‌های خودش را دارد و به نظر بنده باید گفت‌وگوهای متناسب با شرایط هر اجتماعی انجام بشه. ما به گفت‌وگوهای پایداری مناسب می‌تونیم برگه برنده را در موفقیت اجرا داشته باشیم. حالا چرا می‌گیم برگ برنده؟ چون در گفت‌وگوهای پایداری مناسب جامعه به سمت ما جذب میشه. ما با گفت‌وگوهای پایداری مناسب می‌تونیم حداکثر یادگیری اجتماعی را برای اجرا خط‌مشی داشته باشیم». پیش‌تر گفت‌وگوهای پایداری براساس مقدار کربن (۸۸۳) در رتبه اول قرار گرفته است. پیشنهادهای سیاستی مرتبط با پیش‌تر گفت‌وگوهای پایداری: ۱. برنامه ملی گفت‌وگوهای پایداری در رسانه‌ها؛ ۲. گزارش سالانه گفت‌وگوهای پایداری دستگاه‌ها؛ ۳. جشنواره روایت‌های مردمی محیط زیست.

در رابطه با حمایت‌گری عمومی، مصاحبه‌شونده شماره (۳) بیان داشت: «ما زمانی می‌تونیم در اجرای اجتماع‌محور موفق باشیم که اجتماع از ما حمایت کنه. وقتی که حمایت اجتماع را نداشته باشیم، قطعاً اجرا هم موفق نیست. حالا این حمایت می‌تونه در جنبه‌های مختلفی اتفاق بیفته مثل اینکه اجتماع با خوش‌بینی خودش به اجرای خط‌مشی ما را هم خوش‌بین کنه. اگر ما از طرف اجتماع پالس مثبت نگیریم ناامید می‌شیم. اجتماعی که امید بده به ما خودش یک سرمایه است در اجرا. اجتماعی که کمک بکنه حالا مالی یا غیر مالی خودش یک سرمایه است. تویه بحث غیر مالی گاهی یک فرد میتونه یک خدمتی بده همون خودش برای اجرای خوب مؤثره». پیش‌تر حمایت‌گری عمومی براساس مقدار کربن (۸۶۸) در رتبه دوم قرار گرفته است. پیشنهادها: ۱. طراحی نظام ملی حمایت‌گری اجتماعی محیط زیست؛ ۲. ایجاد شاخص حمایت‌گری عمومی در ارزیابی سیاست‌ها؛ ۳. تخصیص بودجه به کمپین‌های اجتماعی محیط زیست

در رابطه با بخش خصوصی مسؤول، مصاحبه‌شونده شماره (۶) بیان داشت: «بخش خصوصی باید مواظب باشه که هنجارهای اخلاقی فدای رسیدن به اهداف شرکت نشه و این خیلی مهمه. اخلاق بخش خصوصی و پایبندی بخش خصوصی به منشورهای اخلاقی که در ابتدای کار تدوین می‌کنند خیلی مهمه». پیش‌تر بخش خصوصی مسؤول براساس مقدار کربن (۸۱۳) در رتبه چهارم قرار گرفته است. پیشنهادها:

سیاستی مرتبط با پیش‌تر بخش خصوصی مسؤول: ۱. الزام شرکت‌ها به گزارش ESG؛ ۲. مشوق مالیاتی برای فناوری‌های پاک.

در رابطه با بسترهای اقتصادی- اجتماعی، مصاحبه‌شونده شماره (۸) بیان داشت: «تویه کدام بستر درآمدی و تورمی ما انتظار مشارکت اجتماع را داریم؟ نباید این مورد را فراموش کنیم که کجا ما می‌خواهیم از این رویکرد و اجرای اون بازخورد مثبت بگیریم؟ جایی که ما دسترسی کافی به عوامل تولید داریم، جایی که درآمد مناسب داریم، جایی که تورم مناسبه آیا مشارکت ما بالاتره یا جایی که این گزینه‌ها اصلاً شرایط مطلوبی ندارند؟ اساساً مشارکت در کجا شکل می‌گیره؟ در یک جامعه همراه با همدلی یا جایی که نشانی از همدلی نیست؟ پس بستر اجتماعی مهمه. پس بستر اقتصادی مهمه». پیش‌تر بسترهای اقتصادی اجتماعی براساس مقدار کربن (۷۷۳) در رتبه ششم قرار گرفته است. پیشنهادهای سیاستی مرتبط با پیش‌تر بسترهای اقتصادی- اجتماعی: ۱. طراحی برنامه اقتصاد سبز محلی؛ ۲. حمایت مالی از کسب‌وکارهای سبز اجتماعی؛ ۳. تدوین شاخص عدالت محیط زیستی منطقه‌ای.

در رابطه با اقتدارافزایی بخش غیر دولتی، مصاحبه‌شونده شماره (۳) بیان داشت: «ما زمانی می‌تونیم غیر از دولت سایر بخش‌های دیگر را وارد اجرا کنیم که به آن‌ها اقتدار داده باشیم. حالا این اقتدار دادن به بخش غیر دولتی و اقتدار گرفتن بخش غیر دولتی خودش خیلی پیچیده است و گاهی حتی با مقاومت و تعارض هم روبه‌رو میشه. چون تویه خیلی جاها ما سازوکار همکاری بخش غیر دولتی را با بخش دولتی پیش‌بینی نکردیم. بخش غیر دولتی می‌خواهد مقتدر بشه. این مستلزم این مورد هست که تویه تصمیم‌گیری‌ها کنار ما باشه و ما را فعالانه همراهی کنه. خوب خیلی جاها سازوکار این همراهی را ما ندیدیم. وقتی ساز و کاری هم دیده نشه تعارض و مقاومت بوجود میاد». پیش‌تر اقتدارافزایی بخش غیر دولتی براساس مقدار کربن (۷۴۳) در رتبه هفتم قرار گرفته است. پیشنهادهای سیاستی مرتبط با پیش‌تر اقتدارافزایی بخش غیر دولتی: ۱. تفویض اختیار اجرایی به NGOها؛ ۲. تخصیص بودجه مستقل به سازمان‌های مردم‌نهاد؛ ۳. ایجاد شورای ملی NGOهای محیط زیست.

در رابطه با ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی، مصاحبه‌شونده شماره (۴) بیان داشت: «ما باید به جامعه آگاهی بدیم که تویه چه بحران زیست‌محیطی داریم به سر می‌بریم به جامعه بگیم بحران آب جدیه. آلودگی هوا داریم گونه‌های گیاهی و جانوری مهم دارن منقرض میشن و خیلی مسائل دیگه که باید دونه دونه برای اجتماع تبیین بشه. باید برای تبیین تک تک اینها وقت گذاشت و آگاهی مناسب داد به اجتماع».

حقوقی حمایت از مشارکت مردمی؛ ۳. الزام احزاب به گنجاندن برنامه‌های محیط زیستی در دستور کار خود.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسؤول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش

همه نویسندگان سهم برابری در انجام پژوهش داشته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ تضاد منفعی در رابطه با نویسندگی یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان، از همه افراد به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکت در این مقاله تشکر و قدردانی می‌کنند.

پیشران ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی براساس مقدار کریسپ (۰،۷۲۰) در رتبه نهم قرار گرفته است. پیشنهادهای سیاستی مرتبط با پیشران ارتقاء مهارت‌ها و آگاهی‌های زیست‌محیطی: ۱. آموزش محیط زیست در مدارس و دانشگاه‌ها؛ ۲. مراکز یادگیری جامعه‌محور محیط زیست.

در رابطه با بسترهای قانونی-سیاسی، مصاحبه‌شونده شماره (۱) بیان داشت: «یک قانون زمانی درست اجرا میشه که درست تدوین بشه قانونی که درست تدوین نشه در اجرا ما نباید انتظار اجرای مناسبی ازش داشته باشیم چه توسط دولت و چه توسط اجتماع. تویه این قضیه بحث حمایت سیاسی را هم ما داریم باید سیاست‌گذاران از مجریان مردمی حمایت کافی را داشته باشن و به قضیه حضور مردم هم خوش‌بین باشن. همونطور که فرمودین شما در اول بحث که خوش‌بینی مردم در اجرا مهمه من میگم خوش‌بینی و حمایت سیاست‌گذار از حضور مردم هم خیلی مهمه. پیشران بسترهای قانونی-سیاسی براساس مقدار کریسپ (۰،۶۰۸) در رتبه یازدهم قرار گرفته است.

پیشنهادهای سیاستی مرتبط با پیشران بسترهای قانونی-سیاسی: ۱. اصلاح قانون حفاظت محیط زیست با رویکرد مشارکتی؛ ۲. سازوکار

Reference

- Abbaszadeh, M. (2012). Validity and reliability in qualitative researches. *Journal of Applied Sociology*, 23(1), 19-34. (In Persian).
- Adhami, A. (2016). Study of cultural factors affecting behaviors aimed at protecting the environment. *Iranian Social Issues Review*, 7 (1), 1-26
- AlRaeesi Eman Jasim, H., and Ojiako, U. (2021). Examination of Legal Perspective of Public Policy Implementation on Construction Projects Arbitration. *Journal of Legal Affairs and Dispute Resolution in Engineering and Construction*, 13(3), 03721002
- Anderson, E. G., Keith, D. R., and Lopez, J. (2023). Opportunities for system dynamics research in operations management for public policy. *Production and Operations Management*, 32(6), 1895-1920
- Angazi, A. and abdi, B. (2024). Designing the Islamic Iranian model of public policy: explaining the participation of specialized institutions. *Iranian Pattern of Progress*, 12(1), 219-258 (In Persian).
- Asadi, R. (2023). Analysis of the Environmental State of Mashhad City using DPSIR Model. *Geography and Urban Space Development*. 9 (4). 20-38. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.46831.0> (In Persian).
- Bahadori, Y., Salajegheh, S., Mehdizadeh, S. and Nikpour, A. (2021). Statistical analysis of the role of e-government in improving the implementation of quality export policies of the Ministry of Oil of the Islamic Republic of Iran by presenting a research model (Case study:Kharg Island Oil Terminal Company). *Geography (Regional Planning)*, 11(43), 219-237 (In Persian).
- Bayat, M., Saghaye B. M., Beheshti, M. (2021). A Study of the Anthropological Theological Foundations of Human Interaction with the Environment with Emphasis on the Position of the Human as the Caliph of God. *Theological – Doctrinal Research*, 11(3), 33-56. (In Persian).
- Bayati, M. A., Sayadi, S., Giouki, E., Selajgeh, S., Nikpour, A. (2021). Identification of Obstacles to the Implementation of Public Policies in the Central Bank Deputy Supervisor uUsing the Meta-Combination Method. *Iranian journal of public policy in management*, 12(43), 31-46. SID. <https://sid.ir/paper/409846/en>. (In Persian).
- Chan, Y, T. (2020). Are macroeconomic policies better in curbing air pollution than environmental policies? A DSGE approach with carbon-dependent fiscal and monetary policies." *Energy Policy*, 141.
- Darabi, M., Faghihi, A., Memarzadeh Tehran, G. (2024). Designing a renewable energy policy formulation model by considering energy architecture indexes. *Public Administration Perspective*, 15(3), 34-59. doi: 10.48308/jpap.2024.235020.1383. (In Persian).
- Darskhan, R., Bayramzadeh, N. (2020). Promoting Social Vitality with a Community-Based Approach in Informal Settlements (Case Study: Koshtargah Neighborhood-Urmia). *Urban Management Studies*, 12(42), 83-93. (In Persian).
- Diah, F. E., Raldi, S. H. K. (2022). Policy in Community-Based Environmental Conservation and Protection: A Comparative Study Between Brazil and Indonesia. *Wilayah dan lingkungan*, 10(1), 1-14.
- Emamgholi, L., Osati, Y. (2025). A Sociological Analysis of Determinants of Citizens' Participation in Environmental Protection: A Theory of Planned Behavior Approach. *Journal of Economic & Developmental Sociology*, 14(1), 91-109. doi: 10.22034/jeds.2025.67298.1868. (In Persian).
- Galvi, A, Ghanbari, S. (2022). The role of facilitating community-based processes on the social and cultural development of integrated villages in the suburbs of Zabol. *Village and Sustainable Development of Space*, 4(2), 1-21. (In Persian).
- Heydari, M., Taqi, Kazemi, S. (2022). Policies affecting the structures of the cultural economy with a community-oriented development approach. *Development Strategy*, 75(3), 153-179. (In Persian).
- Heydari, A., Jafari Afshar, R. (2022). Presenting a model for measuring social responsibility in Tejarat Bank with a brand-centric approach. *Business Management*, 62(5), 24-46

- Salhi, S., Rezaei, A., Fazi, A. (2022). Sociological analysis of environmental protection behavior. *Sociological studies*, 16(60), 143-163. doi: 10.30495/jss.2022.1964532.1483. (In Persian).
- Esmail, N. (2024). *What's on the horizon for community-based conservation? Emerging threats*
- Eynali, M., Ebrahimi, S. A., Farhadinejad, M., Danaeefard, H. (2024). Provide a Framework for the Application of Open Policy Making in Parliament of Iran. *Journal of Public Administration*, 16(1), 80-113. doi: 10.22059/jipa.2023.366357.3401. (In Persian).
- Fadaee, M., Nargesian, A. (2024). Public Policymaking Model based on Behavioral Economics Approach with Meta-synthesis. *Public Policy In Administration*. 14(52). (In Persian).
- Fakhari, S., Talachian, M. (2014). Reading the drivers that affect community-based regeneration in inefficient contexts in order to improve urban livability. *Iranian Architecture and Urban Planning*, 15(2), 141-157. (In Persian).
- Faraji, S., Abbasi, T., Babay Ahari, M. (2025). The model of foresight in the implementation of decision and policies. *Journal of Development & Evolution Mnagement*. 17(60). (In Persian).
- Jalali, M., Nawabi Fard, Mehssa. (1403). The position of the environment in the jurisprudence governing international free trade. *Public Law Studies*, 4(54), 80-95. (In Persian).
- Gupta, H.; Nishi, M., Gasparatos, A. (2022). Community-based responses for tackling environmental and socio-economic change and impacts in mountain social- ecological systems. *Supplementary Information*, 1123-1142
- Kazemi, S. H., Ahmadi, E., Mortazavi, M. (2024). Obstacles and Opportunities for Effective Implementation: A Case Study of COVID-19 Crisis Policy in Kurdistan Province. *DPMK*, 13(4), 528-545.
- Madichie, N. (2022). Public Sector Restructuring and Public-Private Partnerships in Africa. *In New Public Management in Africa* (pp. 239-270). Palgrave Macmillan, Cham.
- Malek Mohammadi, H., Dehghani, A. (2023). Pathology of Implementation of Drug Policies in the Islamic Republic of Iran. *Iranian Journal of Public Policy*, 9(2), 41-53. doi: 10.22059/jppolicy.2023.93606. (In Persian).
- Mohammadpour, A. (2018). *Anti-method: Philosophical and Scientific Grounds in Qualitative Methodology*. Qom: Lagos Publications.
- Nilsen, P. (2006). The theory of community-based health and safety programs: a critical examination. *Injury Prevention*, 12(3), 140-145.
- Nouri Lanjan Noukabadi, H. (2024). Examining the position of women's participation and their role in environmental law developments with an approach to international systems. *Scientific Journal of Law and Modern Studies*, 4(4), 1-30. (In Persian).
- Nyataya, I. (2019). Community Based Organisations in Environment Conservation Endeavours in Rwanda. *Research in Sociology and Anthropology*, 5(1), 2454-8677.
- Okorie, CH., Ijah, CK. N. (2021). Community Based Environmental Education A Strategy For Mitigating Impacts Of Climate Change On Livelihood Of Riverine Communities In Rivers State.
- Oskouee Aras, A., Badamchizadeh, P. (2024). Analyzing the approaches of neighborhood-oriented planning and community-oriented regeneration. *Geography and Human Relationships*, 6(3), 733-767. doi: 10.22034/gahr.2023.406966.1912 (In Persian).
- Rajabi, A., Shafiei Dasjerdi, M. (2024). Recreating Informal Settlements with a Community-Centered Development Approach: A Case Study of Heseh Neighborhood in Isfahan. *Studies of Geography, Civil Engineering and Urban Management*. 10 (4). 46-59. (In Persian).
- Salmantabar, A., Aghadavood, S. R., mohammad Davoodi, A. H., Shafizadeh, R. (2024). Presenting a model in order to improve the competences of the managers of the banking system in the implementation of the central bank's policies (case study of Ansar Bank).

- Public Policy In Administration*, 15(53). (In Persian).
- Samsor, A. M. (2021). Challenges and Prospects of e-Government implementation in Afghanistan. *International Trade. Politics and Development*, 5(1), 51-70.
- Soufi, E., Nargesian, A., Poorzat, A. (2025). Presenting the model of resistance against public policies in the transformation plan of the health system with emphasis on the development of professional ethics. *Quarterly Ethical Research (Association for Islamic Thought)*, 15, (3), 283-315. (In Persian).
- Tahouri, M., Ahmadi, A., Hamidi, K. (2021). Ethical Pathology of the Implementation of the General Commercial Policies of the Country with the Approach of Resistance Economy. *Ethics in Science and Technology*. 16(4), 62-69. (In Persian).
- Tuokuu, F. X. D., Idemudia, U. S., Gruber, J. & Amp; K. J. (2019). Linking stakeholder perspectives for environmental policy development and implementation in Ghana. *Environmental Science & amp Policy*, 97, 106-115.